

نیت در ادای تکلیف بگوش هوش میشنیده و بر دیده دل او عیان بوده است که این امر حکم خداوند است.

در همه این گفتگوها چیزی که محل تأمل است اینست که آیا آن آواز را همه گوش می‌شنود و آن امر عیان را همه چشمی می‌بیند یا فطرتی مانند فطرت کانت و یا تربیتی مانند آنکه او از کودکی دریافته لازم است تا این نور ایمان بدل بتابد. در هر حال یکی از عبارات کانت اینست که: «چون مردی را می‌بینم که استواری منش او برتر از من است هر چند عامی و در مقام پست باشد نفسم خواهی نخواهی پیش او خاضع میشود» (۱) و نیز از عبارات دیگرش که مربوط باین بحث است و جلب توجه صاحب نظران را نموده اینست که عیناً ترجمه میکنیم میگوید.

«ای تکلیف ای نام بلند بزرگ، خوش آیند و دلربا نیستی اما از مردم طلب اطاعت میکنی و هر چند اراده کسانرا بجنبش میآوری نفس را بچیزیکه کراهت یا بیم بیورد نمیترسی و ایکن فقط قانونی وضع میکنی که بحدی خود در نفس راه می‌یابد و اگر هم اطاعتش نکنیم خواهی نخواهی احترامش میکنیم و همه تمایلات با آنکه در نهادی بخلاقش رفتار میکنند در پیشگاه او ساکتند. ای تکلیف اصلی که شایسته تست و از آن برخاسته کدامست ریشه نژاد از چمند تورا کجا باید بیاورد که او با کمال مناعت از خویش وندی با تمایلات یکسره گریزان است و ارزش حقیقی که مردم بتوانند بخود بدهند شرط واجبش از همان اصل و ریشه برمیآید. انسان از آنجهت که جزئی از عالم محسوس است همانا بواسطه آن اصل از خود برتر می‌رود و آن اصل او را مربوط با موردی میکند که تنها عقل میتواند آنرا ادراک نماید. آن اصل همانا شخصیت انسان یعنی مختار بودن و استقلال نفس او در مقابل دستگاه طبیعت میباشد.»

کانت فلسفه علوم طبیعی را مجمل نکرده است تدوین کند اما در فلسفه اخلاقی چندین رساله و کتاب نوشته و تکالیف را منقسم بدو قسم کرده است. یکی تکالیف قانونی یعنی آنچه بموجب قوانین موضوع بر مردم الزام میشود و نقش بسیار مهمی از خواست دادگاهها و دیوانخانهها می‌گیرد. دوم تکالیف نصیحتی که الزامش در وی مستقیم است. اش با نفس انسان است.

در تکالیف قانونی نظر بر داد است و اصلی که بر آن حکم برده است پست است که داد هر عملی است که بنیادش بر این باشد که زدی هر کس را از دنده کسی سزگر بوده باشد و بنا برین حکم کلی در این باب اینست چنان عمل کن که آرزوی تو از نفسی بنگر فسخه کنی و آزادی همه مردم سزگر شود.

(۱) در عوص مندر می‌تست چون در مقار زگر دفع میشود بسته چه میشود و به صاحب سبگرود.

برای حفظ این اصل باید هیئت جامعه آزادی هر کس را که مزاحم آزادی دیگران است محدود سازد .

سپس کانت در هر یک از این دو قسم تکلیف بشرح و بسط پرداخته شرایط قوانین موضوعه را که بنیان امنیت و عدل و داد است معین میکند و اصول حقوق را از حقوق خصوصی و عمومی و حتی حقوق بین الملل و لزوم استقرار صلح عمومی دائمی و موجبات آن و استقلال ملل و تشکیل جامعه ملل و عدم مداخله دولتها در کار یکدیگر مشخص مینماید. آنگاه بتکلیف فضیلتی پرداخته غایت علم اخلاق را برای هر کس که کمال نفس خود و خوشی دیگران است معلوم و اصول و شرایطی را که برای دو مقصود باید رعایت کرد معین مینماید و چگونگی تربیت کودکان و جوانان را بیان میکند و در فلسفه تاریخ و مبحث نژاد های نوع بشر و موجبات ترقی انسان وارد میشود و شرح این جمله از گنجایش کتاب ما بیرون است از آنرو که ما درین مختصر فقط میتوانیم سر رشته اجمالی از اصول فلسفه هر یک از حکمای بزرگ بدست خوانندگان بدهیم و سیر حکمت را بطور کلی بنمائیم و در همین بیان بسیار موجز که از اصول فلسفه کانت نموده ایم بهم آنست که سخن را دراز کشیده باشیم و بهمین سبب کلام را اینجا پایان می رسانیم و از بیان موشکافیهای کانت در باب قوه تمیز زشت و زیبائی را مظهر عالم معقول در عالم محسوس قلمداد کرده است خود داری میکنیم و همچنین از تحقیقات او در باب دیانت در حدود عقل و لزوم پیراستن دین مسیحی از عوارضیکه با عقل سازگاری ندارد تن میزنیم تا خوانندگان فرسوده نشوند و استقصای مطالب مایه آزر دگی خاطرشان نگردد .

کسانیکه در همین مختصر بدقت نظر کنند پایه بلند کانت را در علم و فلسفه که از زمان باستان تا کنون پنج شش تن بیشتر نظیر او دیده نشده در میابند و برای فهم فلسفه جدید و سیر حکمت در سده نوزدهم و بیستم آماده میشوند .

فهرست کسانی که نامشان در این کتاب آمده است:

فوتتل	آدم
کاترین دوم	آدم اسمیت
کارترین	آنسلم
کانت	ابو علی سینا
کیپر نیک	ایبقور
کپلر	ایبقوریان
کند یاک	ارسطو
گاساندی	ارنو (اتوان)
گالیله	اسپینوزا
لامبر ویر	استورت (دیو گلد)
لاپلاس	اولاطون
لار شوکو	اکوستین
لاک	برکای
لامتری	بسوته
لابینیس	بطلمیوس
لویی چهاردهم	بل (پیر)
مالبراش	بنتم
میچ	بیکن (فرنیس)
مفون	پاسکال
متسکیو	دالامبر
موسی بن میمون	دکارت
نصیر (واحه)	دیدرو
یکل (پیر)	ذیقراطیس
نیوتن	رواقیان
واتر	روسو
ولف	رید (ضامس)
هر	سقراط
هرود	شارل دوازده
هس	عیسی
هدوسیوس	فردریث دوم
هویگس	فردریث گیلیوم دوم
هیو	فرموربوس
یونان بیان	فلن

فهرست کتابهایی که نام آنها در این کتاب آمده است

سوفسطیقا	اخلاق
سیر حکمت در اروپا	آب قطران
طوبیقا	السیفرن
علم اخلاق	امیل
فرهنگ تاریخی و تحقیقی	انا لوطیقا
فرهنگ فلسفی	انجیل
قاطیغوریاس	اهل شهر
کتاب در احساسات	باری ارمیناس
کتاب در طبیعت انسان	بهبود عقل
کلمات قصار	بیان فلسفه دکارت
گفتار در عدم مساوات میان مردم	پیمان اجتماعی
گفتگو در تمدد عوالم مسکون	تحقیقات تازه در فهم و عقل انسانی
گفتگو در ما بعد الطبیعه	تحقیقات در عدل خداوند
لو یا تان	تحقیق در فهم و عقل انسان
مبادی علم انسان	تحقیق در علل ترقی و تنزل رومیان
مبانی فلسفه اخلاق	تفکرات مسیحی
معرفت جوهر فرد	جستجوی حقیقت
معرفت خدا و نفس	چگونگی ابصار
منطق پور روایال	دایرة المعارف
منطق بسوئه	دین در حدود عقل
نامه های ایرانی	رساله الهیات و سیاسیات
نقادی عقل عملی	رساله در مشاء علم انسان
نقادی عقل مطلق	روح قوانین

نامهای اماکنیکه در این کتاب آمده است

روس و روسیه	آتن
روم	آسیای صغیر
ژنو	آلمان
سوئد	امستردام
سوئیس	اروپا
عثمانی دولت	اسدانیا
فرانسه	اسکاتلند
فرانسه	اسلامی (کشورهای)
کمبریج	اطریش
کنیگسبرگ	انگلستان و انگلیس
لااهه	ایران
لاپسیک	ایتالیا
لندن	بردو
مشرق زمین	برلن
هانور	پاریس
هلاند	پرتقال
هندوستان	پروس
یونان	پورروایال

فهرست اصطلاحات علمی و حکمتی از زبان فرانسه
 که در این کتاب آمده و برای آنها معادل‌هایی از
 فارسی یا عربی یافته یا ساخته شده است

معانی غیر اصطلاحی یا اصطلاحی غیر حکمتی را متعرض نمیشویم
 که از موضوع گفتگوی این کتاب بیرون است

Absolu	مطلق ، کامل ، تام
Abstracion	انتزاع ، تجرید
Action	فعل (مقابل انفعال)
Affirmatif	موجب (مقابل سلبی)
Analogie	قیاس (حکم بر چیزی بر حسب مشابَهت با چیز دیگر)
Analytique	انالوطیقا ، تحلیل تحلیلی
Anthropomorphisme	قیاس بحال یا بکار بشر
Anticipation de la perception	جنبه قبلی ادراک
Antinomie	تنازع احکام
Antithese	تضاد ، تقابل ، تقیض قضیه
Antitypie	مابَه عدم تداخل ، ماده نخستین
Apception	ادراک آشکار (با اصطلاح لایبْنیش)
Apodictique	واحب ، ضروری
Appetit	شهوت ، اشتها
Appétition	شوی
Archéologie	باستان شناسی
Aristocratie	حکومت خواص
Art	هنر ، علم ، صنعت
Assetorique	تحقیقی

فهرست اصطلاحات

Association d'idees	تداعی معانی
Atome	جزء لا یتجزی
Attribut	محمول، مسند، صفت
Axiomes	اصول متعارفه، علوم متعارفه
Bien	خیر، نیکی
Bien (souverain)	خیر تام، خیر کل
Bonheur	خوشی، سعادت
Calcul des probabilités	محاسبه احتمالات
Calcul des fluxions	محاسبه امور تدریجی الحصول (با اصطلاح نیوتن)
Calcul differentiel et intégral	محاسبه فاضله و جابه
Calcul infinitesimal	محاسبه مقادیر بی نهایت خرد (این محاسبه و دو محاسبه قبل هر سه وجوه مختلف اریک عمل میباشد)
Caractéristique universelle	زبان عمومی، دال کلی
Categories	قاطیغوریاس، مقالات
Catégorique	حملی، قطعی، مطلق
Causality	علیت
Cause	علت
Cause déterminante	علت موجب
Cause immanente	علت درونی، علت لازم
Cause occasionelle	علت عرضی، علت سببی
Cause transitive	علت متعدی
Compassion	رحمت، محبت، رؤف
Compassion	همودی، مقار
Compassionate	مشارکت، یکسانی
Comparative	سنجش، معایسه، تشبیه
Composition	ترکیب
Concept	مفهوم
Concepts de comparaison	صور معقون
Condition	شرط، علت
Conditionne	مشروط، معنول
Connaissance	شناخت، معرفت، علم، شناسایی، معنوم

سپرحکمت در اروپا

Connaissance a priori	علم یا معلوم قبلی
Connaissance à posteriori	علم یا معلوم بعدی
Conscience	وجدان ، ادراک ، شعور ، استشعار
Cons ciant	مستشعر ، مقرون بشعور
Contiguïte	مجاورت
Contingence	امکان مقابل وجوب
Contingent	ممکن (مقابل واجب)
Continuite	پیوستگی ، اتصال
Contradiction	تناقض
Contradiction (principe)	اصل امتناع تناقض
Copie	رونوشت
Corporelle	جسمانی
Cosmologie	جهان شناسی
Cosmologique(preuve)	برهان جهانی
Cosinos	جهان ، عالم
Criticisme	فلسفه نقدی
Critique	نقد ، انتقاد ، نقادی
(مقابل عیسائی و عیسی پرست با اصطلاحات مشرعیین مسیحی)	خدائی ؛ خداپرست
Déiste	
Desir	میل ، خواهش
Demonstration à priori	برهان لمی
Démonstration a posteriori	برهان انی
Despotisme	حکومت دلخواهانه ؛ حکومت خودسرانه
Déterminisme	وجوب ترتیب معلول بر علت
Dialectique	جدل ، مناظره ، مباحثه
Discernement	تشخیص ، تمیز
Discontinuite	پیوستگی ، انفصال
Disjonctif	منعصل
Diversite	این نه آنی ؛ غیریت ؛ تشتت
Dogmatisme	فلسفه جزمی
Dogmatiste	فیلسوف جزمی ، جازم
Douleur	آلم ، ناخوشی ، درد

فهرست اصطلاحات

Dynamisme	نیروئی ، نیروکاری ، اصالت نیرو
Effet	معلول ، اثر ، نتیجه
Emission de la lumière (theorie)	فرض فیضان نور
Empirisme	تجربه حسی ، مسلك تجربی ، اصالت تجربه
Empiriste	از اصحاب تجربه
Entendement	فهم ، عقل
Espace	مکان ، بعد ، فضا
Esthétique	شناخت زشت و زیبا ؛ شناخت قوه حس (با اصطلاح کانت
Esthétique transcendante	شناخت برتوین حس
Etendue	بعد
Ether	اثير
Etre	هستی ؛ وجود
Existence	هستی ، وجود
Expérience	تجربه ، آزمایش
Faculté représentative	قوه مصوره
Faite	جبر ، قضا
Fin	غایت ، گران ، نهایت ، انجام ؛ پایان
Force	نیرو ، قوه
Forme	صورت
Harmonie prestable	همسازی پیشین
Hy - esthetique	شرطی ، مشروطه ، فرضی
Idéalisme	اصالت تصور
de	تصور ، صورت ، مفهوم ، معنی ، علم
matérielle	علم منطبق ، علم تمام
de l'expérience	علم غیر منطبق ، علم نتمام
de la nature	مفهوم قطری ، معلوم قطری
de la science	اینهمانی ، مساوات
de la philosophie	درونی
de la métaphysique	امتناع تداخل ، عدم تداخل
de la logique	امر مطابق ، امر قضی
de la morale	امر مشروط
de la physique	عدم امکان ، امتناع
de la psychologie	

میرحکمت در اروپا

Impression	تأثیر ، حس
Inconscient	غیر مستشعر ، غیر مقرون بشعور
Individuel	شخصی ، فردی
Inhérence	چسبیدگی ، عرضیت
Intuition	اشراق ، ادراک ، وجدان ، شهود ، علم حضوری ، حدس ، الهام
Joie	شادی
Jugement	قضیه ، حکم
Liberté	اختیار ، آزادی
Liberté d'indifference	ارادهٔ جزائیه ، آزادی مطلق
Libre penseur	آزاد فکر
limitatif	حصری ، تحدیدی ، تضییقی
Imitation	تحدید ، حصر
logique	منطق ، منطقی
logistique	منطق ریاضی
Mal	بدی ؛ شر
Materiel	مادی ، جسمانی
Matiere	ماده
Matiere première	هیولای اولی ، ماده نخستین
Mecanique	علم قواعد حرکات و قوای محرکه ، علم حیل ، ماشینی
Mecanisme	دستگاه ماشینی
Mémoire	حافظه ، یاد
Metaphysique	فلسفهٔ اولی ، بعدالطبیعه ، فلسفه ، فلسفی
Mode	حالت یا ماده (در قضیه) ، حالات یا عوارض جوهر (با اصطلاح اسپوزیوا)
Monade	جوهر فرد ، جوهر ، واحد
Monadologie	معرفت جوهر فرد
Monarchie	حکومت پادشاهی
Morale	اخلاق ، حالت اخلاقی
Moral	روحی ، معنوی ، اخلاقی
Nature	صنع ، صنعت ، ذات ، نوع ، حدس
Nature naturante	ذات - ذات سازنده (اصطلاح اسپوزیوا)
Nature naturee	ذات ، ذات ساخته (اصطلاح اسپوزیوا)

فهرست اصطلاحات

Necessaire	واجب
Necessite	وحوث ، ضرورت ، اضطرار
Négatif	متفی ، سلب ، سالب
Négation	نی ، سلب
Notion	تصور ، مفهوم ، معلوم ، علم
Nnumene	دات ؛ دات معقول
Objectif	عینی
Objet	چیز ، شیئی ، عین ، موضوع
Objet pense	شیئی معلوم
Ondulation	تموج
Optimisme	خوش بینی
Optimiste	خوش بین
Panthéisme	وحدت وجود ، همه‌خدائی
Paralogisme	استدلال غلط
Particulier	خصوصی ، جزئی
Pas-sif	انفعالی
Pas-sion	انفعال ، همسایت ، عشق
Perdu	آویک
pen-sée	فکر ، اندیشه ، علم
perception	ادراک
pessimisme	بد بینی ، یاس
Pessimiste	بد بین ، مایوس
Prenomine	ظهور ، نمود ، حادثه ، عارضه
Pais-	حوشی ، لذت
	کثرت
	بصر گاه ، دید گاه
	نقصه فلسفی
	نقصه جوهری
	امکان (مقارن اسماع)
	اصل ، قاعده ، دستور
	ختصالی
Pr...	

سیر حکمت در اروپا

Psychologie	روان‌شناسی ، معرفت نفس ، خود شناسی
puissance	قدرت ، قوه (مقابل فعل)
Qualite	کیفیت ، چونی ، صفت
Quantité	کمیت ، چندی
Raison	عقل ، دلیل ، علت
Rationalisme	مذهب اصالت عقل (مقابل اصالت تجربه)
Rationaliste	از اصحاب عقل
Rationnel	عقلی
Realité	حقیقت ، تحقق ، ایجاب
Réciprocité	تقابل
Relation	نسبت اضافه
Renaissance	تجدید حیات علمی و ادبی
République	جمهوری ، دولت
Ressemblance	مشابہت
Retention	نگاهداری ، حفظ
Sainteté	سنت
Scheme	تصویر
Sceptique	شکاک ، سوفسطائی ، منکر
Science	علم
Scolastique	شیوه مدرسه اسکولاستیک
Sensation	حس ، احساس ، تأثر
Sensibilite	حس ، حساسیت
Sensualiste	از اصحاب حس
Singulier	مفرد ، مخصوص
Solidite	جمود ، استحکام ، جرم
Speculatif	نظری
Spirituel	روحی ، روحانی
Subjectif	ذهنی
Substance	جوهر ، ذات
Subsistance	وجود ، ذاتیت
Sujet	موضوع ، نفس
Sujet pensant	نفس عالم

فہرست اصطلاحات

Synthetique	ترکیبی ، جامع
Table rase	لوح مجرد
Tele ologique (preuve)	برهان علت غائی
Temps	زمان ، وقت
Theologie	خدا شناسی ، علم الہی ، الہیات
These	قضیہ ، حکم ، ادعا
Totalite	کلیت ، کل
Transcendant	فائق ، مشرف ، برتر
Transcendantal	برترین
Tristesse	حزن ، اندوہ
Unite	وحدت ، یکسانی ، واحد
Univers	عالم ، جہان
Universel	کلی ، جہانی ، جہانگیر ، عالمگیر
Universite	جامعہ ، علمیہ ، دانشگاہ
Vertu	فضیلت
Vision	رؤیت ، ابصار
Volonte	ارادہ

فهرست اصطلاحات حکمتی که در این کتاب آمده با معادل فرانسوی آنها

Transcendant	برتر	Creation	ابداع
Trascendantal	برترین	Vision	بصیرت
Demonstration	برهان	Union,hasard.unanimité	اتفاق
Demonstration a posteriori	برهان انی	Continuite	اتصال
Dem à priori	برهان لمی	Ethêr	اثر اخلاق
Infini	بیکران	Caractere morale . éthique	
Infinite	بیکرانی	Sensation	احساس
En acte	با لفعول	Lebertê	اختیار
En puissance	با اقوہ	Perception	ادراک
Espace etendue	بعد	Volonte	ارادہ
La mal	بدی		ارادہ جزافیہ
Continuite	پیوستگی	Liberte d' indifference	
Impression	تأثیر	Induction	استقراء
Changement, Transformation	تبدل	Intuition . Illumination	اشراق
Abstraction	تجرید	Regle.principe	اصل
Analyse decom position	تجزیہ ، تحلیل	Postulat	اصل موضوع
Existence,ralisation	تحقق	Axiomes	اصول متعارفہ
Imagination	تخیل	Relation	اضافہ
Impenetrabilitê	تداخل (عدم) تدبیر منزل	Cieux	افلاک
Economie domestique		Douleur	الم
Syntehse.omposition	ترکیب	Theodicée,theologie	الہیات
Egalité identite	تساوی	Abstrait	انتزاعی
Jugement	تصدیق	Discontinuite	انفصال
Notion, idee	تصور	passion	انفعال
		Foi	ایمان
		Diversite	این نہ آنی
		Identité	اینہمانی

فهرست اصطلاحات

Realité, verité,	حقیقت	Representation	تصویر
Réel, veritable, vrai	حقیقی	Relation	تضایف
Jugement, sentence,	حکم	Pluralité	تعدد
Philosophie, sagesse	حکمت	Definition	تعریف
Philosophe, sage	حکیم	Pensée, jugement, intelligence, raisonnement	تعقل
La mecanique	حیل (علم)	Determination	تعیین
Qualite, propriété caractéristique	خاصیت	Changeement	تغییر
Illusion, erreur	خطا	Meditation, reflexion	تفکر
Vide	خلاء	Liberte	تفویض
Imagination	خیال	Fatalité, destin	تقدیر
Le bien	خیر	Metempsychose	تناسخ
Signifiant	دال	Contradiction	تناقض
Perception, comprehension	درک	Illusion imagination	توهم
Signification	دلالت	Stable, fixe	ثابت
Raison, signe	دلیل	Stabilité, fixité	ثبات
Essence, substance	ذات	Eternel	جاوید
Essentiel	ذاتی	Perennité éternité	جاویدی
Sentiment, gout	ذوق	Fatalisme, contrainte	جبر
Esprit	ذهن	Partie	جزء
Ideal, subjectif,	ذهنی	Particulier partiel	جزئی
Temps	زمان	Corps	جسم
Enrepos	ساکن	Corporel	جسمانی
Repos	سکون	Genre	جنس
Sophiste sceptique	سوفسطائی	Mode, direction, sens	جهت
Poétique	سیاست و سیاست مدن	Substance, essence	جوهر
Sciences politiques	سیاست	Etat, mode	حالت
Personnel, individuel	شخصی	Mémoire	حافظه
Le mal	شر	Mouvement	حرکت
Condition	شرط	Translation	حرکت انتقالی
Intelligence conscience	شعور	Changeement de position	حرکت وضعی
Connaissance	شناخت	Sensation, sensibilité	حس

صیرحکمت در اروپا

Espace	فضا	Desir.amour appetition.	شوق
Vertu	فضیلت	Passion	
Naturel,inné	فطری	Vision, intuition	شهود
Effet,action, acte	فعل	manière.methode	شیوه
En acte,actuel	فعلی	Attribut. qualite	صفت
Reflexion, pensée	فکری	Image, forme, idée	صورت
Philosophie,metaphysique	فلسفه	Cause formelle	صوری (علت)
Philosophie première, metaphysique	فلسفه اولی	Necessaire	ضروری
Sphère céleste, ciel	فلک	Nature	طبیع
Science.art	فن	Physique, naturel	طبیعی
Entendement	فهم	Saut	طفره
Existant en soi	قائم بذات	Univers, monde cosmos	عالم
Puissance, pouvoir, autorite, force	قدرت	Microcosme	عالم صغیر
Dessein	قصد	Macrocosme	عالم کبیر
Destin, fatalité	قضا و قدر	Inexistence,neant	عدم
Proposition	قضیه	Phenomene, accident	عرض
Faculte puissance. force	قوه	Accidentel	عرضی
Analogie, syllogisme	قیاس	Intelligence,sagesse, Pensee, raison	عقل
Parfait	کامل	Raison, cause	علت
Pluralite	کثرت	Causalite	علیت
Totalite, total, tout	کل	Art,science.conna issance, notion pensee,conscience	علم
General, universel	کلی	Connaissance	علم حضوری
Entelechie, Prfection	کمال	Imediate, intuition.conscience	
Quantite	کمیت	Action	عمل
Generation et corruption, production et destruction	کون و فساد	Pratique	عملی
Qualite	کیفیت	Element	عنصر
Plaisir	لذت	Fin, but	غایت
Métaphsique	ما بعد الطبیعه	Cause finale	قائمی (علت)
Matiere	ماده	Cause efficiente	فاعلی (علت)
Materiel	مادی	Sublime,superieur, transcendant	فائق
Quiddité. essence	ماهیت	Supposition, hypothese	فرض
Imagination	متخیله	Diferences pecifique	فصل (منوع)

فهرست اصطلاحات

prémisse	مقدمه	Determiné	متعین
Le plein	ملاء	Variable, changeant	متغیر
Logique	منطق	Fin	متناهی
passif	منفعل	Affirmatif, positif	مثبت
Negatif	منفی	Idées	مثلت
Affirmatif ; positif, determine	موجب	Contraint	مجبور
Determinant, (cause)	موجب	Immateriel' abstrait	مجرد
Etre, existant	موجود	Determiné, borné	محدود
Endroit, lieu	موضع	Sensible	محسوس
Sujet	موضوع	Limite	محصور
Irreel, imaginaire, imagine	موهوم	Attribut	محمول
imparfait incomplet	ناقص	Libre	مختار
Infini illimité	نا محدود	Imaginaire' imaginé	متخیل
Consequence	نتیجه	particulier, singulier	مخصوص
Rapport, relation	نسبت	Signification; sens	مدلول
Sp. cialif, théorique	نظری	Signifie	
Ame, soi	نفس	Circulaire, rond	مستدیر
Affectif	نفسانی	Droit	مستقیم
Affections, passions	نفسانیات	Attribut	مسند
Negation	نفی	Sujet	مسند الیه
Imp. rfection	نقص	Observation	مشاهده
Especes	نوع	Sceptique	مشکک
Necessaire	واجب	pur, absolu	مطلق
Unité	واحد	Hypothétique, conditionne	مشروط
Intuition, Conscience	وجدان	conditionne	معتقون
Nécessité	وجوب	Intelligible raisonnable	معلول
Etre, existence substance	وجود	Conditionne, effet, causé	معنوی
Unité	وحدت	Ideal, moral	مفهوم
part. ame	وحدت و حود	dée. concept, notion,	مقارنه
Im. rpat. n	وهم	Simultaneité'	
multiplicité	همبودی (مقدریه)	coexistence	معداد
mathématique	همه خدای	Quantité, grandeur	مقدر
Matière	هیولی (ماده)	Supposé virtuel' fatal	
Condition' certitude	یقین	destiné	مقول
		Categorie	

فهرست مندرجات

صفحه

۶

مقدمه

فصل اول

حکمای فرانسه در سده هفدهم

۱۲

پاسکال

۱۴

مالبرانش

۱۹

حکمای دیگر فرانسه در سده هفدهم

فصل دوم

اسپینوزا

۲۲

بخش اول شرح زندگانی او

۲۴

بخش دوم فلسفه اسپینوزا

۲۴

۱ - کلیات

۲۶

۲ - سلوک در جستجوی حقیقت

۲۸

۳ - خداشناسی

۳۴

۴ - خودشناسی

۴۱

۵ - بندگی و آزادی انسان

فصل سوم

لایبنیتس

۴۸

بخش اول شرح زندگانی او

۵۰

بخش دوم مقام علمی لایبنیتس و احوال روحی او

۵۲

بخش سوم یادآوری‌های لازم

۵۶

بخش چهارم فلسفه لایبنیتس

۵۶

بهره اول - بیان لایبنیتس در باب جوهر و حقیقت وجود

۶۴

بهره دوم - بیان لایبنیتس در باب فهم و عقل انسان

۶۷

بهره سوم - بیان لایبنیتس در خداشناسی

۶۹

بهره چهارم - بیان لایبنیتس در چگونگی آفرینش

فصل چهارم

حکمای انگلیس در سده هفدهم

۷۲

بخش اول هابز

۷۵	بخش دوم لاک
۸۸	بخش سوم نیوتن

فصل پنجم

حکمای انگلیس در سده هیجدهم

۹۱	بخش اول برکلی
۹۶	بخش دوم هیوم و حکمای دیگر انگلیسی سده هیجدهم

فصل ششم

حکمای فرانسه در سده هیجدهم

۱۰۴	بخش اول فونتنل
۱۰۵	بخش دوم منتسکیو
۱۱۰	بخش سوم ولتر
۱۱۵	بخش چهارم روسو
۱۱۹	بخش پنجم دید رو واصحاب دایرةالمعارف
۱۲۳	بخش ششم کندیاک

فصل هفتم

کانت

۱۲۶	بخش اول شرح زندگی و سیر و تحول افکار او
۱۳۲	بخش دوم بیان تحقیقات کانت در نقادی علم مطبق نظری
۱۳۲	بهره اول مقدمات
۱۳۷	بهره دوم شناخت برترین حس
۱۴۰	بهره سوم تحلیل برترین قوه فهم
۱۵۰	بهره چهارم حدس برترین
۱۵۶	بهره پنجم مباحث کتب عادی عقل
۱۵۸	بخش سوم تحقیقات کانت در علم حدس و قوه عقل مطبق علمی
۱۷۱	فهرست کتب بیسکه نهش در این کتاب آمده است
۱۷۲	فهرست کتب پهنایی که در آنها در این کتاب آمده است
۱۷۳	نامهای اماکنی که در این کتاب آمده است
۱۷۴	فهرست اصطلاحات علمی و حکمتهی ارزان و رایج که در این کتاب آمده است
۱۸۲	فهرست اصطلاحات مهم و آسان در این کتاب
۱۸۶	فهرست مطالب کتاب

سیر حکمت در اروپا

از آغاز سده نوزدهم میلادی تا زمان حاضر

جلد سوم

نخاست

محمد علی فروغی

کتابخانه فروغی زوار

تهران - مشهد

بنام ایزد مهربان

درین مجلد سیراجمالی ما در حکمت اروپا پایان میرسد و خدای را سپاسگزاریم که ما را بانجام این خدمت موفق فرمود.

چنانکه خوانندگان توجه خواهند نمود نگارش این مجلد سوم از سیر حکمت بسی دشوارتر از مجلدات پیشین بود، زیرا افکار حکمای اخیر اروپا را که روش فکری ایشان بادانشمندان سابق ما بسیار متفاوت است میبایست چنان بنگاریم که از دانش پژوهان ما آنانکه بروش فکر اروپائی آشنا نیستند نیز مقصود را بدرستی دریابند. گذشته از شیوه بیان که مقید بودیم کاملاً ایرانی باشد در بعضی موارد مجبور بودیم اصطلاحاتی که در زبان و بیان ما سابقه نداشته است از نو بسازیم یا بعضی اصطلاحات پیشین را در مواردی که قدما بکار نبرده بودند باندک مناسبت در معنی منظور بکار ببریم و امیدواریم در اینکار دشوار پراز راه راست دور نشده باشیم و اگر قصوری رفته است ما را معذور دارند که در اینراه پیش از ما کسی قدم نگذاشته و جاده کوییده نشده بود.

اگر دانشمندان تصدیق فرمودند که چندان بجزئیات برفته ایم و گمراه نبوده ایم میتوانیم سرفراز باشیم که در تصنیف این کتاب دو خدمت انجام داده به یکی بسکه دانش اندوزان را احتمالاً به فکر باحتر آشنا کرده ایم، دیگر اینکه مفهات و روش گ. روش فلسفه جدید را بزبان فارسی امروزی بدست داده ایم.

از سهو و خطا گذشته ممکنست بر ما خورده بگیرد که در این مسائل بر «مختصر گذرانیده ایم. عذر ما درین ایراد وارد ایستکه عرض ما آن نبود که دانش پژوهان ما ازین کتاب حکمت اروپا را بدرجه کمال بیاموزند بلکه بهجوسیبه در دوره مصره پیش بنمائیم تا بدانند که دانشمندان مغرب زمین در چه خصوص سیر کرده اند و در تحقیقات فلسفی در آن کشورها چه اندازه گرم بوده است تا چون مره آرد چشیده اند گر بسبب دنیال کنند و جویا شوند که جوییده باشند است، و یدیه این کتاب هیئتبراست که سر رشته فکر هر یک از حکمای برتک را دست میدهد پس از مصالحه آن گر کسی بخواهد بهتر و بیشتر از این مسائل آگاه شود بر دیگرترین راه است که تصنیف های خود آن فیلسوفان مراجعه کند.

و نیز پس از آنکه بمطالعه این کتاب اجمالاً از سیر حکمت در اروپا آگاه شدند باید
 بکتاب فلسفی که امروز در اروپا مدار درس و بحث است پردازند و چون از آن فراغت
 یافتند هر گاه دوباره نظری باین کتاب انداختند بسی پیش از آنکه نخستین بار بهره
 برده‌اند خواهند برد و استفاده کامل برای کسانیست که هم با اصول مسائل فلسفی قدیم
 آشنا باشند و هم رموز مسائل علمی جدید را دیده باشند
 در پایان سخن گوئیم روش ما در نگارش این مجلد و ملحقات آن همان بود که در
 جلد دوم داشتیم و آنچه در دیباچه آن کتاب نگاشتیم باین مجلد نیز راست می‌آید و
 از تکرارش بی نیازیم.

محمد علی فروغی

فروردین ۱۳۲۰

مقدمه

از مطالعه و تأمل در مندرجات جلد اول این کتب دستگیر میشود که از زمان باستان صاحب نظران و هوشمندان برخوردارند باینکه جهان و گردش آن بازی نیست و رازی دارد و شاید که آنچه میبینیم و می یابیم نمایش ظاهری است و در پس این پرده داستان دیگری است که باید بآن پی برد. پس در بال گشودن آن را از رفتند و حکمت را تأسیس کردند و حکمت در آغاز مشتمل بوده است بر سراسر معلوماتی که دانشمندان حاصل کرده بودند و چنانکه میدانید پس از آنکه معلومات اندکی پهناء و رشد برای اینکه اذهان آنرا باسانی فرا گیرد، تقسیمات در آن فائز شده و حکمت نظری را از حکمت عملی تشخیص کردند. حکمت نظری را هم بحکمت عقلی (طبیعیات) و حکمت وسطی (ریاضیات) و حکمت علیا (الهیات) بخش نمودند و در حکمت عملی تدبیر منزل و اخلاق و سیاست مدن را مقرر داشتند.

با اینهمه مجموع این معلومات بک علم شمرده میشد که در نزد ما آنرا علم معقول می گفتند و پهنای آن باندازه بود که مثلاً شیخ لرئیس ابوعلی سینا می توانست کل حکمت نظری را در یک کتاب صد هزار بیتی که آنرا شفا نامیده بتفصیل بکشد و حکمت عملی تفصیلاً از اینهم کمتر بود.

راحت است که برسون اصلی حکمت که مبنای فرعی هم علاوه شد که عاباً مدارش بر عملیات بود و باین جهت آنهارا صنعت مینامیدند ز قبیل پزشکی و تشریح شناسی و مهندسی و نیز اولیای دین حکمت عملی را قلمرو خاص خویش قرار دادند و در سلف آن اهتمام ورزیدند و وجود این اگر آنچه از این مبنای تحقیقت پیدا شده بود جمع میکردند دیده میشد که معمولات بشر چندین چیز قیاسی است.

در سده شازدهم و سده هیولادی در اروپا هوشمندی پیدا شد که تمهیدستی بشر در علم بر حور دید و متوجه شد که در صرف نوعی از صنایع و حکمت چندین ترقی نکرد، و پیشرفت متوقف مانده است و شرحی که در چندین روز در این کتاب باختصار بیان گردیده بفرجه چهارم فزونی و زحماتی تازه برای تحقیق علمی باز کرده است. ضمناً علم جغرافیا هم و معانی سیاحت و مسافرت های صولاً و مکس گردید و اختراع